रामेछाप जिल्लाका कक्षा छमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको घटनावर्णन क्षमताको अध्ययन

पार्वती के.सी.
परीक्षा क्रमाङ्क : ७२२८०७०
त्रि.वि. क्रमाङ्क : ९-२-७०६-५६-२०१२

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षाअन्तर्गत
स्नातकोत्तर तह चौथो सत्र नेपा.शि. ५४४ पाठ्यांशको
प्रयोजनका लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग
शिक्षा शास्त्र केन्द्रीय विभाग
त्रि.वि., कीर्तिपुर
२०७५/२०१९

प्रतिबद्धता पत्र

रामेछाप जिल्लाका कक्षा छमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको घटनावर्णन क्षमताको अध्ययन शीर्षकमा शोधपत्र तयार पार्दा प्रयोग उपयोगमा ल्याएका शोध प्रतिवेदनभित्रका सामग्रीहरू नितान्त मौलिक हुन् । प्रस्तुत शोधपत्रमा आवश्यकताअनुसार स्रोत खुलाएर वाक्यांश तथा वाक्यहरू साभार गरिएको छ । यस शोधपत्रका अंश अन्य प्रयोजनका लागि उपयोग र प्रकाशनमा आएका छैनन् । अतः यो शोधपत्र नितान्त मौलिक भएको प्रतिवद्धता व्यक्त गर्दछु ।

....

पार्वती के.सी.

शोधार्थी

मिति : २०७६/०१/०२

शोधनिर्देशकको सिफारिसपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली भाषा शिक्षा विभाग स्नातकोत्तर तह चौथो सत्रकी छात्रा पार्वती के.सी.ले *रामेछाप जिल्लाका कक्षा छमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको घटनावर्णन क्षमताको अध्ययन* शीर्षकको शोधपत्र मेरो निर्देशनमा रहेर तयार पार्नुभएको हो । निकै परिश्रमपूर्वक तयार पारिएको यस शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

....

उपप्रा. गोपालबहादुर श्रेष्ठ

शोधनिर्देशक

शिक्षाशास्त्र सङ्काय

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

त्रि.वि., कीर्तिपुर

मिति : २०७६/१/२

April 15, 2019

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षा विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह चौथो सत्रको नेपा.शि. ५४४ पाठ्यांशको आवश्यकता पूर्तिका लागि छात्रा पार्वती के.सी.द्वारा *रामेछाप जिल्लाका कक्षा छमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको घटनावर्णन क्षमताको अध्ययन* शीर्षकमा तयार गरिएको यो शोधपत्र स्नातकोत्तर उपाधिका लागि उचित ठहरिएकाले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोध मूल्याङ्कन समिति

१.	प्रा.डा. रामप्रसाद भट्टराई (विभागीय प्रमुख)	....
२.	डा. ऋषिराम शर्मा (शोधविशेषज्ञ)	....
३.	उपप्रा. गोपालबहादुर श्रेष्ठ (शोधनिर्देशक)	....

मिति : २०७६/१/२४
May 7, 2019

कृतज्ञता ज्ञापन

प्रस्तुत रामेछाप जिल्लाका कक्षा छमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको घटनावर्णन क्षमताको अध्ययन शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय स्नाकोत्तर तह नेपाली भाषा शिक्षा विभागअन्तर्गत चौथो समेष्टरको नेपा. शि (५४४) पाठ्यांशको प्रयोजनका लागि आदरणीय गुरु उपप्रा. गोपालबहादुर श्रेष्ठज्यूको कुशल निर्देशनमा रही तयार पारेकी हुँ । शोधप्रस्ताव लेखनदेखि शोधपत्रको अन्तिम स्वरूप दिने समयसमम कुशल निर्देशन गर्नुहुने मेरा आदरणीय शोधनिर्देशक गुरु उपप्राध्यापक श्री गोपाल बहादुर श्रेष्ठप्रति हार्दिक कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु ।

प्रस्तुत शोधपत्र तयार पार्ने क्रममा आ-आफ्नो ठाउँबाट समयसमयमा प्राज्ञिक सल्लाह सुझाव दिनुहुने आदरणीय गुरु तथा विभागीय प्रमुख प्रा.डा. रामप्रसाद भट्टराई लगायत नेपाली भाषा शिक्षा विभागका गुरुहरूप्रति हार्दिक कृतज्ञता प्रकट गर्दछु । शोधपत्र तयारीका क्रममा सामग्री सङ्कलनका लागि अनुमति दिई समय उपलब्ध गराउनु हुने र आवश्यक सुझाव दिनुहुने रामेछाप जिल्लाका छनोटमा परेका विद्यालयका प्रधानाध्यापक, शिक्षक वर्ग तथा विद्यार्थी भाइबहिनीहरूलाई हृदयदेखि नै हार्दिक धन्यावाद व्यक्त गर्दछु ।

मेरो जीवनको हरेक क्षेत्रमा सफलताको आशीर्वाद दिदै आफ्नो अमूल्य श्रम र पसिना खर्चेर मेरो अध्ययनलाई यहाँसम्म पुऱ्याउनु हुने मेरा आरदणीय माता शान्ता के.सी र पिता रिपबहादुर खत्रीप्रति आजीवन ऋणी छु । साथै दिदीहरू सन्जु, सरस्वती र भाइहरू सुजन सन्दिपलाई धेरै धेरै धन्यवाद दिन चाहान्छु । शोधपत्र लेखनका क्रममा प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष सहयोग गर्नु हुने सम्पूर्ण मित्रजन प्रति आभारी छु ।

अन्त्यमा प्रस्तुत शोधपत्रको समुचित मूल्याङ्कनका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षा विभागको शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति समक्ष पेस गर्दछु ।

शोधार्थी
पार्वती के.सी
नेपाली भाषा शिक्षा विभाग
त्रि.वि. कीर्तिपुर

शोधसार

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षा विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह चौथो सत्र नेपा.शि. ५४४ पाठ्यांशको आवश्यकता पूरा गर्ने प्रयोजनका लागि 'कक्षा छमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुको घटनावर्णन क्षमताको अध्ययन' शीर्षकमा शोधपत्र तयार पारिएको छ । यस शोधकार्यमा रामेछाप जिल्लाका कक्षा छमा अध्ययनरत समग्र विद्यार्थीहरुको घटनावर्णन क्षमता पत्ता लगाउनु, लैङ्गिकता र भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा विद्यार्थीहरुको घटनावर्णन क्षमता पहिचान गर्नु जस्ता उद्देश्यहरु राखिएको छ ।

प्रस्तुत अध्ययनअन्तर्गत रामेछाप जिल्लाका आठओटा सामुदायिक विद्यालयका नेपाली मातृभाषी र अन्य मातृभाषी मध्येबाट ४० जना छात्रा र ४० जना छात्र गरी जम्मा ८० जना विद्यार्थीहरुको अध्ययन विश्लेषण गर्ने कार्य गरिएको छ । रामेछाप जिल्लाका कक्षा छमा अध्ययनरत समग्र विद्यार्थीहरुको घटनावर्णन क्षमता कस्तो रहेको छ ? लैङ्गिकता र भाषिक पृष्ठभूमिको आधारमा विद्यार्थीहरुको घटनावर्णन क्षमताको तुलनात्मक स्थिति कस्तो देखिन्छ ? भन्ने विषयलाई मुख्य समस्या बनाएर प्रस्तुत शोधकार्य बनाइएको छ । यिनै समस्यासँग सम्बन्धित भई रामेछाप जिल्लाका कक्षा छमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुको घटनावर्णन क्षमताको अध्ययन गर्नमा यो शोधकार्य केन्द्रित रहेको छ ।

यस शोधपत्रमा क्षेत्रीय अध्ययन पद्धतिबाट प्राथमिक स्रोत उपयोग गरी सामग्री सङ्कलन गरिएको छ । घटनावर्णन अध्ययनका लागि एकवटा प्रश्न विद्यार्थीलाई दिई प्रश्नपत्रमै उत्तर लेख्न लगाई सामग्री सङ्कलन गरिएको छ । परीक्षणको आधार तय गरेर उत्तरपुस्तिका परीक्षण गरी तथ्याङ्क निकालिएको छ । तथ्याङ्कलाई तालिकाबद्ध गरी एकल तथा तुलनात्मक अध्ययन विश्लेषण गरिएको छ । विश्लेषणलाई वस्तुगत बनाउनका लागि प्रतिशत मध्यमान र मानक विचलनको उपयोग गरिएको छ । तुलनाका सन्दर्भमा प्रतिशतलाई स्तम्भ रेखा चित्रमा राखी अझ प्रस्ट पारिएको छ । उक्त तथ्याङ्कको विश्लेषण गर्नुपूर्व विभिन्न पूर्व अध्ययनको समीक्षाबाट अवधारणात्मक ढाँचा निर्माण गरिएको छ । यसैको आधारमा तथ्याङ्क विश्लेषण गरी निष्कर्षमा पुगिएको छ ।

जम्मा सात अध्यायमा संरचित अध्याय एकमा शोधको परिचय, अध्याय दुईमा पूर्वकार्यको समीक्षा र सैद्धान्तिकअवधारणा र अध्याय तिनमा अध्ययन विधि र प्रक्रिया, अध्याय चारमा रामेछाप जिल्लाका कक्षा छमा अध्ययनरत समग्र विद्यार्थीहरुको घटनावर्णन

क्षमताको अध्ययन, अध्याय पाँचमा लैङ्गिकताको आधारमा रामेछाप जिल्लाका कक्षा छमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुको घटनावर्णन क्षमताको अध्ययन, अध्याय छमा भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा रामेछाप जिल्लाका कक्षा छमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुको घटनावर्णन क्षमताको अध्ययन र अध्याय सातमा सारांश, निष्कर्ष र उपयोगिता प्रस्तुत गरिएको छ ।

प्रस्तुत अध्ययनबाट रामेछाप जिल्लाका कक्षा छमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुको घटनावर्णन क्षमताको अध्ययन गर्दा समग्र विद्यार्थीहरुको घटनावर्णन क्षमता राम्रो रहेको, लैङ्गिकताको आधारमा छात्राभन्दा छात्रहरुको घटनावर्णन क्षमता राम्रो रहेको र अन्य मातृभाषीभन्दा नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरुको घटनावर्णन क्षमता राम्रो रहेको देखिन्छ । उपयुक्त तथ्यलाई आधार मानी हेर्दा निष्कर्षमा रामेछाप जिल्लाका कक्षा छमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुको घटनावर्णन क्षमता राम्रो रहेको पाइन्छ ।

सङ्क्षेपीकरण सूची

सङ्क्षेपीकृत सूची	पूर्ण रूप
उपप्रा	उपप्राध्यापक
क्र.सं.	क्रम सङ्ख्या
त्रि.वि.	त्रिभुवन विश्वविद्यालय
डा	डाक्टर
नेपा.शि	नेपाली शिक्षा
पृ	पृष्ठ
प्र	प्रतिशत
प्रा	प्राध्यापक
वि.सं.	विद्यार्थी सङ्ख्या
सं.	सङ्ख्या

सङ्केत सूची

सङ्केत	अर्थ
,	अल्पविराम
.	दशमलव
( )	कोष्ठक
-	योजक
:	विसर्ग
%	प्रतिशत
/	वा र अथवा

विषयसूची

पृष्ठ

अध्याय एक

शोधपरिचय

१.१ पृष्ठभूमि १
१.२ समस्याकथन २
१.३ शोधको उद्देश्य ३
१.४ शोधको औचित्य ३
१.५ शोधकार्यको सीमाङ्कन ४
१.६ अध्ययनको रूपरेखा ५

अध्याय दुई

पूर्वकार्यको समीक्षा र सैद्धान्तिक अवधारणा

२.१ पूर्वकार्यको समीक्षा ६
२.१.१ पुस्तक समीक्षा ६
२.१.२ शोधकार्यको समीक्षा ७
२.२ सैद्धान्तिक अवधारणा ११
२.२.१ घटनावर्णनको परिचय ११
२.२.२ घटनावर्णनको उद्देश्य १२
२.२.३ घटनावर्णनका प्रकार १२
२.२.४ घटनावर्णनका आधारभूत पक्षहरू १४
२.२.५ घटनावर्णनको ढाँचा १५
२.२.६ घटनावर्णन शिक्षणका प्रक्रिया १६

अध्याय तीन

अध्ययन विधि र प्रक्रिया

३.१ अध्ययन विधि १८
३.१.१ जनसङ्ख्या १८
३.१.२ प्रतिनिधि नमुना छनोट १८
३.१.३ पूर्व परीक्षण १९
३.१.४ सामग्री सङ्कलनका स्रोत १९
३.१.५ तथ्याङ्क सङ्कलन १९

३.१.६ तथ्याङ्कको व्याख्या विश्लेषण २०
३.१.७ निष्कर्ष २१

अध्याय : चार

रामेछाप जिल्लाका कक्षा छमा अध्ययनरत समग्र विद्यार्थीहरूको घटनावर्णनको क्षमताको अध्ययन

४.१ पृष्ठभूमि २३
४.२ प्रतिशतका आधारमा समग्र विद्यार्थीहरूको घटनावर्णन क्षमताको स्थिति २३
४.३ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा समग्र विद्यार्थीहरूको घटनावर्णन क्षमता २५
४.४ निष्कर्ष २६

अध्याय : पाँच

लैङ्गिकताका आधारमा रामेछाप जिल्लाका कक्षा छमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको घटनावर्णन क्षमताको अध्ययन

५.१ पृष्ठभूमि २७
५.२ छात्राहरूको घटनावर्णन क्षमता २७
५.३ छात्रहरूको घटनावर्णन क्षमता २९
५.४ छात्रा र छात्रहरूको घटनावर्णन क्षमताको तुलना ३१
५.५ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा छात्राहरूको घटनावर्णन क्षमता ३३
५.६ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा छात्रहरूको घटनावर्णन क्षमता ३४
५.७ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा छात्रा र छात्रहरूको घटनावर्णन क्षमताको तुलना ३४
५.८ निष्कर्ष ३५

अध्याय : छ

भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा रामेछाप जिल्लाका कक्षा छमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको घटनावर्णन क्षमताको अध्ययन

६.१ पृष्ठभूमि ३६
६.२ नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको घटनावर्णन क्षमता ३६
६.३ अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको घटनावर्णन क्षमता ३८
६.४ नेपाली मातृभाषी र अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको घटनावर्णन क्षमताको तुलना ४०
६.५ मध्यमान र मानक विचलनको आधारमा नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको घटनावर्णन क्षमता ४२
६.६ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको घटनावर्णन क्षमता ४३

६.७ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा नेपाली मातृभाषी र अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूका घटनावर्णन क्षमताको तुलना ४४

६.८ निष्कर्ष ४५

अध्याय : सात

सारांश, निष्कर्ष र उपयोगिता

७.१ सारांश ४६

७.२ निष्कर्ष ४८

७.३ उपयोगिता ५०

७.३.१ नीतिगत उपयोगिता ५०

७.३.२ प्रयोगगत तह ५१

७.४ सुझाव ५१

सन्दर्भसामग्री सूची ५३

परिशिष्ट

व्यक्तिवृत्त

तालिका सूची

		पृष्ठ
१.	समग्र विद्यार्थीहरूको घटनावर्णन क्षमताको तथ्याङ्क	२३
२.	मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा घटनावर्णन क्षमताको तथ्याङ्क	२५
३.	छात्राहरूको घटनावर्णन क्षमता	२७
४.	छात्रहरूको घटनावर्णन क्षमता	२९
५.	छात्रा र छात्रहरूको घटनावर्णन क्षमताको तथ्याङ्क	३१
६.	मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा छात्राहरूको घटनावर्णन क्षमताको तथ्याङ्क	३३
७.	मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा छात्रहरूको घटनावर्णन क्षमताको तथ्याङ्क	३४
८.	मध्यमान र मानक विचलनको आधारमा छात्रा र छात्रहरूको घटनावर्णन क्षमताको तुलनात्मक तथ्याङ्क	३५
९.	नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको घटनावर्णन क्षमता	३६
१०.	अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको घटनावर्णन क्षमताको तथ्याङ्क	३८
११.	नेपाली मातृभाषी र अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको घटनावर्णन क्षमताको तुलनात्मक तथ्याङ्क	४०
१२.	मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको घटनावर्णन क्षमताको तथ्याङ्क	४२
१३.	मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा अन्यमातृभाषी विद्यार्थीहरूको घटनावर्णन क्षमताको तथ्याङ्क	४३
१४.	मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा मातृभाषी र अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको घटनावर्णन क्षमताको तुलनात्मक तथ्याङ्क	४४

चित्र सूची

पृष्ठ

१. समग्र विद्यार्थीहरूको घटनावर्णन क्षमताको स्तम्भ रेखाचित्र २४

२. छात्राहरूको घटनावर्णन क्षमताको स्तम्भ रेखाचित्र २८

३. छात्रहरूको घटनावर्णन क्षमताको स्तम्भ रेखाचित्र ३०

४. छात्र र छात्राहरूको घटनावर्णन क्षमताको तुलनात्मक स्तम्भ रेखाचित्र ३२

५. नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको घटनावर्णन क्षमताको स्तम्भ रेखाचित्र ३७

६. अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको घटनावर्णन क्षमताको स्तम्भ रेखाचित्र ३९

७. नेपाली मातृभाषी र अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको घटनावर्णन क्षमताको तुलनात्मक स्तम्भ रेखाचित्र ४१